Voor het archief van O.L.V. kerk te Aarschot
J. Bols
1907

ONPARTYDIGE BEOORDEELING

VAN DE

GESCHIEDENIS VAN AERSCHOT,

UITGEGEVEN DOOR

Mynheer K. LEYSSENS,
Geagregeerde Professor van het Middelbaer Onderwys etc.

ARCHIEF COLLEGIALE O.L.V. KERK AARSCHOT

Obsequium amicos
Veritas inimicos parit.

PAROCHIA B.V.M. AERSCHOT

LEUVEN,
Uit de Drukkery van ICKX en GEETS.

ARCHIEF COLLEGIALE O.L.V. KERK AARSCHOT

VOORWOORD.

Indien de beschaving onzer eeuw vordert dat elke burger de gebeurtenissen in het geheugen hebbe, welke in vroegere tyden in zyn land plaets hadden.

Indien het altyd kind zyn is, niet te weten wat voor ons gebeurt is, hoeveel te meer onteerend is het dan niet voor eenen geschiedschryver, de geschiedenis van zyne eigene geboorteplaets zoo onvolmaekt te voorschyn te brengen! Hoe beweenensweerdig is het niet zyne medeburgers, in de onwetenheid, welke M. Leyssens zyne stadsgenooten zoo roekeloos naer het hoofd werpt, dieper te dolven.

Het is waerlyk te bejammeren dat M. Leyssens, door den hoogmoed voortgedreven de styf hoogdigheid gehad heeft, van een werk van zoo groot belang, op zyne eigene hand aen te vangen; en alzoo door zyne onkunde de geschiedenis van Aerschot zoo onmenschelyk vervalscht en gemarteld heeft.

Er is nog iets betreurlyker in het boekje daer wy hier van handelen, te weten : de onzedelykheid van eenige zinsneden die de stempel der ondeugd klaerblykelyk voor zich dragen. Het boek van M. Leyssens bestemd om in de handen zyner leerlingen gegeven te worden, zal wel gauw den geest der wispelturige jongheid verpesten en hun eenen haet tegen al wat de Kerk betreft, doen opvatten.

Deze en andere opmerkingen hebben ons aengezet, om eene kleine onpartydige beoordeeling over de geschiedenis van Aerschot, door den heer Leyssens geschreven, in het licht te geven.

Nu gaen wy, zonder andere omwegen, ter zaek, den goedgunstigen lezer verzoekende sommige, door de groote haeste, ingeslopene feilen te willen vergeven. Wy zullen alle de opmerkingen, dien men ons diensaengaende zal doen, met liefde aenveerden.

DE SCHRYVER

VAN DE

Geschiedenis van Aerschot.

A jove principium, dat wil, vry vertaeld, zeggen, dat wy met Mynheer den Professor zullen beginnen.

Zoudt gy my eens willen zeggen, M. de gediplomeerde, waerom gy uwen naem *Charles* schryft en niet *Karel*? Ik heb altyd gedacht en ben overtuygd, dat *Charles* een fransch woord is en dat men in het vlaemsch *Karel* schryven moet. Ik kan niet begrypen hoe het mogelyk is, op het eerste bladzyde uws werks, in uwen naem zelver, zulken misslag te begaen, gy, die u vleit de vlaemsche tael zoo wel te bezitten, welker roem ik in u moet pryzen; het is immers onze moedertael, het is ten anderen eene der rykste en vloeijendste talen die men kent; maer zulke onoplettenheid zou ik van u niet verwacht hebben.

Van den naem van den schryver gaen wy over tot den tekst. De tekst van het werk van M. den regent is : *Suum cuique pulchrum.* Ik moet bekennen dat dien uitermate wel gekozen is; ten eerste, ten opzigte eener geschiedenis die voor stof, de geboorteplaets van den schryver zelfs heeft; ten tweede, het welk het byzonderste is, ten opzigte van Mynheer Leyssens zelver. Dien *Suum cuique pulchrum* wil hier zeggen, dat elkeen zyne eigene voortbrengsels de schoonste acht, en ik geloof dat het alzoo is dat onze schryver het verstaet, te weten : dat, alhoewel zyn werk gewigtloos is, het hem nogtans zeer schoon

schynt. Ik vind inderdaed niets, waeruit ik zou kunnen trekken, dat hy de daedzaken op zyne plaets geschied schoon vindt; in tegendeel, hy maekt zyne stad, door zyn geschiedenisloos werk leelyker dan zy wel te voren was. Dit is dus de beste uitleg dat men van den tekst zyns werks kan geven.

DE PROSPECTUS

VAN DE

Geschiedenis van Aerschot.

Aengezien M. de Professor de fabels van Esopus toepast, waer zy geenszins kunnen toegepast worden, (gelyk wy later zullen doen zien) denken wy dat het hier niet ongerymd zal voorkomen, het werk van M. Leyssens te vergelyken met een der fabels van den latynschen dichter, navolger van Esopus. Eene berg in barensnood, zegt Phèdre, deed diepe zuchten en een groot gedruisch uit zyne holte tot de wolken stygen, zoodanig dat de bewooners der omliggende streken met grooten angst en nieuwsgierigheid den uitval des barings afwachtten, en wat kwam er te voorschyn? de fabelschryver leert het ons : *ridiculus mus*, Eene belagchelyke muis.

Deze fabel is geschreven voor die, die iets groots aenkondigen, gelyk onze reedsgemelde geschiedschryver, en dat het op het laetste, niet met al is. Gaen wy nu over tot de vergelyking.

Reeds van over een half jaer kondigde M. de professor zyne geschiedenis van Aerschot aen, hy deed ze door zyne vrienden op alle de toonen tot in de wolken verheffen. Na dry maenden lang de nieuwsgierigheid in alle de Aerschotenaers ontstoken te hebben, komt zyne prospectus te voorschyn. Dit laetste is uitstekend door zyne opgeblazenheid. Wanneer men den prospectus van de ge-

schiedenis van Aerschot leest, zou men waerlyk zeggen, dat de schryver een mensch is, van de voorzienigheid gezonden, om de Aerschotenaers uit de duisternissen der onwetenheid, waer zy in gedompeld lagen, te trekken. Wat zegt hy immers in dien prospectus? Hy geeft er zyne stadsgenooten uit als menschen, die in volkomene onwetenheid hunner eigene geschiedenis leven. Holla! M. de professor, gy moogt uwe medeburgers alzoo niet verachten, gy zoudt moeten weten, dat zy zich kunnen verdedigen, als zy onbeschaemd gehoond worden; gy moogt niet denken dat gy het alleen zyt, die iets van de stad Aerschot weet; ik zou nog wel durven zeggen (u volgens uw werk beoordeeld), dat er verscheidene zyn die er veel meer van weten dan gy zelfs. Verder, nog hooger weggevoerd door zynen eindeloosen hoogmoed, schynt hy in andere woorden te zeggen, dat hy de man is, die door de woorden *fiat lux* uit te spreken, de verlichting in de gansche stad te weeg gaet brengen.

Aerschotenaers, ik raed het u aen, vertoeft niet, verzoekt de geestelyke overheid eenen *Te Deum* te zingen om God te bedanken, dat hy in den schoot van Aerschot zulken grooten man heeft doen ontstaen. Wat dunkt er u van lezer, dat is een prospectuske van weerde, niet waer? De grootste schryvers zelfs hebben zich op zulken hoogen toon niet durven aenkondigen; my dunkt dat de schryver veel beter zou gedaen hebben, indien hy zyn boek zeer eenvoudig den lezer had aengeboden; dan ten minste zou men hem de menigvuldige misslagen, waer zyn werk van krielt, goedgunstiglyk vergeven hebben; dan zou men zyn onnoozel voortbrengsel, ter oorzake zyner jonge jaren, nog kunnen door de vingers zien hebben, maer nu...... neen, 't is te veel!

Trekken wy nu de slotreden onzer vergelyking. De berg met zyn groot gezucht bragt eene belagchelyke muis (ridiculus mus) te voorschyn; M. de professor, na alle zyne groote beloftens, na alle zyne hoogdravende aenkondigingen, wat brengt hy te voorschyn? eene belagchelyke historie (ridicula historia). Gy ziet dus, dat het uitwerksel omtrent het zelfde geweest is.

Nu gaen wy onze lezers, voor zooveel het in onze magt is, de weerde van de geschiedenis van Aerschot leeren kennen.

Wy verhopen, dat M. de professor Leyssens het ons niet ten kwade zal duiden, dat wy uit liefde onzer stadsgenooten, eenige opmerkingen ten opzigte zyner historie doen; wy hebben alleenlyk het inzigt den schryver en ook de Aerschotenaren eenen kleinen dienst te bewyzen; wil hy er geen voordeel uittrekken, wy zullen ons niet min gelukkig achten, aen eene geheiligden pligt, die de liefde tot zyne verblyfplaets vordert, te hebben voldaen.

ALGEMEEN BESCHOUW

VAN DE

Geschiedenis van Aerschot.

De geschiedenis van Aerschot, door Leyssens onlangs in het licht gegeven, in het algemeen beschouwd, kunnen wy niet anders afschilderen, dan een verzameling van oorkonden of *decreten* zonder aeneenschakeling, even als of zy met een vischspaen by een geschept waren.

Men vindt er in latynsche, fransche, oude vlaemsche, nieuwe vlaemsche, in een woord, alle soorten van oorkonden, zonder dat de schryver ons gedoogt aen te duiden de plaetsen waer hy ze geput heeft.

Eene geschiedschryver, die op geene wyze als dusdanig bekend is, is verpligt den oorsprong der daedzaken welke hy in zyn geschrift aenhaelt, aen te duiden. Wie kan anderszins oordeelen of hetgeen hy schryft waer is of valsch? Aen groote schryvers, door vorige werken genoegzaem bekend, vergeeft men zulke achterlating, omdat men trouw heeft in hunne woorden; en die zelfs toonen nog met de grootste nauwkeurigheid aen de plaetsen, waer zy hunne byzonderste aenhalingen gevonden hebben. Tot voorbeeld hiervoor zal ik u alleenlyk de vaderlandsche historie van den professor David aenhalen. Maer Mynheer de Regent by 's Ryks middelbare school te Aerschot noemt slechts in zyne geheele geschiedenis eenen schryver, te weten : Grammaye, de anderen raekt hy nauwelyks aen. Hy heeft

dan waerschynlyk de andere gewigtige werken, die iets over Aerschot behelsen, zoo als Miræus, Justus-Lipsius, van Gestel enz. niet kunnen te raden gaen. Hy spreekt zelfs geen eens van de oorkonden die in de archieven op het stadhuis van Aerschot berusten.

Deze laetste nalating verwondert my het meest, aengezien men de andere kan uitleggen, als by gebrek dat Mynheer Leyssens die gewigtige werken niet bezit. Maer de verschillende oorkonden, die in de bovengemelde archieven berusten, heeft hy altemael mogen doorsnuffelen, hy heeft dan ook zyne ombekwaemheid, om die te lezen, moeten bekennen. Daerom heeft hy zynen toevlugt genomen tot eene kopy van het meestendeel der brieven van de archieven van Aerschot, die by eenen burger in de omstreken van onze stad berusten; daervan heeft hy zynen enkelen steun tot het schryven zyns werks gemaekt.

Men verstaet dus gemakkelyk dat onze groote geschiedschryver die kopy niet altyd en overal kon aenhalen; maer er niet eens van spreken, dat is te weinig!

Wat zynen schryfstyl betreft, om te toonen dat wy niet te vergeefs onze beoordeeling den naem van *onpartydige* gegeven hebben, zullen wy zeggen dat zynen schryfstyl tamelyk goed is; uitzondering nogtans gemaekt voor het slach van geschrift dat hy ons aenbiedt; want de styl eener geschiedenis moet verschillig zyn van dien eens *romance* en Mynheer Leyssens schynt wel eer den romanschen styl dan wel den historieken styl te hebben nagevolgd.

Eene geschiedenis moet zoo eenvoudig, als het mogelyk is, geschreven zyn; opdat iedere burger, die er belang in heeft haer zou kunnen lezen. Maer voor de geschiedenis van Mynheer den professor Leyssens zouden vele menschen, in het lezen, wel het woordenboek van Weiland mogen ne-

vens hen liggen hebben, om de hoogdravende woorden zyns werks, woord voor woord op te zoeken.

Wat de zinscheiding betreft, daer schynt Mynheer de geagregeerde professor weinig van te kennen, of ten minste heeft hy ze op verscheidene plaetsen verwaerloosd. Inderdaed, hy heeft zinnen, zonder een enkel *komma*, daer de lezer den adem van eenen hazewindhond zou mogen voor bezitten en dat hy dan noch zonder rusten tot op het einde niet zou geraken. Integendeel heeft hy dan weêr zinnen, die gelyk zyn aen gekapt strooi, waer hy zoo vele scheiteekens plaetst, dat hy den lezer schynt te ontschadigen voor den adem, dien hy hem in de vorige zinsneden doen verliezen had.

OVER DE AFLEIDING VAN HET WOORD

AERSCHOT.

Op het tweede bladzyde van de geschiedenis van Aerschot, wil Mynheer Leyssens met belagchelyke redens, eenen der geleerdste schryvers, waer ons Belgenland zich met reden over beroemd, wederleggen.

Ik wil spreken van Justus-Lipsius. Mynheer de gediplomeerde leerling zegt, dat het onmogelyk is, dat het woord Aerschot afstamme van Arend-Schoot, dit wil zeggen : de plaets waer de Romeinen hunne arenden neergeslagen hadden, gelyk de geleerde schryver van Overyssche het beweerdt. De rede die onze geschiedschryver daer tegen inbrengt is dees : dat niemand zal durven beweren dat de Romeinen toen vlaemsch spraken!!! Maer als 't u belieft Mynheer, waren de omstreken van Aerschot toen door geene Belgen bewoond, peist gy dat die mannen ook latyn spraken even als de Romeinen? Neen, neen, die spraken de tael van hun geliefd Belgenland, en het zyn die, die den naem van Arendschoot aen die plaets gegeven hebben en niet de Romeinen. Zoudt gy my eens willen aenwyzen waer gy in Justus-Lipsius ergens zoudt gelezen hebben, dat de Romeinen dien naem aen de plaets, waer Aerschot zich nu bevindt, zouden gegeven hebben? Maer ik zal u de moeite sparen, want gy zoudt vruchteloos alle de werken van dien geleerden schryver doorbladeren, om zulke ongerymdheid te ontmoeten.

Wie is nu belagchelyk Karel Leyssens of Justus-Lip-

sius? een ieder zal my aenstonds antwoorden dat het de eerste is. Maer wacht eens een weinig, ik heb daer iets overgeslagen, dat verdient gemeld te worden. Op bladzyde twee geeft de schryver eene *nota*, waer hy het volgende, ten opzigte van de arenden der Romeinen, schryft: *het romeinsche leger was in legioenen verdeeld, waervan elk voor vaendel eenen vergulden arend had;* Risum teneatis amici. Vrienden houdt toch op van lagchen.

Hoe is 't toch mogelyk zulke domheid op het papier te zetten. Kent gy dan geen boes van de romeinsche geschiedenis? hebt gy dan nooit printen gezien, waer de romeinsche legioenen op afgeschilderd waren? dan zoudt gy ten minste weten, dat de arend geen vaendel was en dat het gansch onmogelyk is, dat een arend een vaendel zy; maer wel dat een arend het vaendel der romeinsche legioenen bekroonde.

Dit notje is eene groote proef van de onnauwkeurigheid van onzen schryver, niet waer?

Op bladzyde dry geeft M. de regent eene afleiding van het woord Aerschot, dat men in andere schryvers niet vindt. Hy heeft waerschynlyk daer door willen toonen dat er uit zyne eigene koker ook iets in zyn boek staet. Hy leidt het woord *Aerschot* af van *Aa* of *Ae* water en *schot*, beschutting; en daer zou dan ik weet niet op welke wyze een *r* moeten ingeslopen zyn. Hoe toelagchend die uitlegging aen verscheidene persoonen moge schynen, houd ik my nogtans aen die van Justus-Lipsius of wel aen die van eenen anderen geleerden schryver, die het op de volgende wyze uitlegt dat er in de omstreken van onze stad, in de oudste tyden eene sterkte bestond, bewoond door eenen heer met naem *Arnold*, hetwelk men in het vlaemsch ook *Aerd* schreef, dan voorder ook het woord *Schot* beschutting.

Het zou ook dien zyn, die den oorsprong aen de stad Aerschot door zyne sterkte zou gegeven hebben; dus dat het woord Aerschot dan even als sterkte of beschutting van *Aerd* of *Arnold* zoude bedieden.

Op bladzyde 4 leest men, dat er verscheidene onzer stadsgenooten, trotsch over eene afkomst, die hun aen den doorluchtigen veldheer van Gallie hecht, de tegenwerping zullen doen, dat Aerschots wapenen, ten allen tyde in eenen arend bestaen hebben. Voorzeker, Mynheer de professor, gy hebt zeer wel gegist, wy doen de tegenwerping en wy zullen aenstonds gaen uitleggen waerom? Maer voor eerst, wie zou er in Aerschot zyn, die zich zou beroemen zyne afkomst aen eenen vreemdeling verpligt te zyn? welke echte Belg, wiens hert nog eene weinig vaderlandsliefde beklimt, zou zich trotsch toonen gehecht te zyn aen een man, die den haet van gansch oud Belgie over zich getrokken had? Niemand voorzeker zal zich met zulken schandelyken titel willen vereeren, ten zy misschien M. Leyssens zelver, die zyne party en alle zyne weldoeners verzaekt heeft, om zich, voor de belagchelyke rede van zich geld te bezorgen, te verbinden met die mannen die door hunne dwingelandy en door hunne tegenstreving tegen den godsdienst den haet van gansch Aerschot over zich hebben getrokken.

Wat nu de *Lelie* betreft, die op de wapenen van Aerschot staet, waer door hy wilt bewyzen dat die gansch van de edele familie van Croy afkomstig is, dit zullen wy in weinige woorden trachten te wederleggen. Het is zeker dat de Lelie het wapen was van onze naburen van het Zuide, maer het is ook zeker dat, voor dat de fransche lelie zich op den zegel van Aerschot bevondt, de arend alleen dien zegel bekleedde. Zie hier nu op welke wyze

men de tegenwoordigheid van de *Lelie* op onze wapenen kan uitleggen. De eerste wapenen van Aerschot bestonden uit eenen Arend, later, wanneer de edele familiën uit Vrankryk ons graefschap bekomen hebben, hebben zy de Lelie dat hun wapen was by den Arend gevoegd en alzoo is het geschied dat de Arend sedert verscheidene eeuwen, met zyne opengespreide vleugelen de Lelie op den zegel van onze stad belommert. M. Leyssens schryft alleenlyk van waer de Lelie gesproten is, maer hy leert ons niet van waer de Arend, dien men op den zegel van onze zuidsche naburen in vorige tyd niet vondt, op den zegel van onze stad gekomen is.

Op bladzyde 5 geeft M. Leyssens *Arnulf* voor den eersten graef van Aerschot welken men kent. M. de professor gy zyt mis in uwe gissing; het is Arnulf niet maer wel Hendrik graef van Aerschot, die in de eerste kruisvaert het bevel van de vloot voerde. Arnulf wordt in de tweede kruisvaert aengehaeld. Diensaengaende kunt gy *les Belges aux Croisades par* VANDERHASSELT lezen enz. Op bladzyde 6 begaet hy weeral eenen historieken misslag. Men leest daer dat onze muren, wallen en grachten in 't jaer 1283 voltrokken werden. Het geen hy daer schryft is valsch, want het is in het jaer 1283 dat men ze maer begonnen heeft. By Grammaye, over Aerschot schryvende, leest men het volgende : *Portas cum aggere strui cæptas anno* 1283. *Cæpisse* wil toch wel *beginnen* zeggen en niet *voltrekken*, dan zou de schryver ten minste *confectas* gebruikt hebben. Mogt dit den schryver misschien niet genoegzaem schynen, dan zal ik hem eenen anderen geschiedschryver, van even zoo groot gezag als den vorigen, aenhalen. Ik wil spreken van Van Gestel, die in zyne *Historia Archiepiscopatus Mechliniensis* het volgende

over Aerschot schryft : *Aerschotum fossis et aggere circumduci cœpit anno* 1283. Dit wil in goed vlaemsch anders niet zeggen dan, dat men Aerschot in 1283 met grachten en wallen heeft beginnen te omringen, en niet dat men ze dat jaer voltrokken heeft. De voltrekking zal zeer waerschynlyk eenige jaren later gebeurt zyn, aengezien men de versterking van eene stad op een jaer niet kan voleindigen.

Gy ziet dus, M. de professor, dat gy zoo min latyn kunt als historie, vermits gy *cœpisse* door *voltrekken* vertaeld.

Nu springt de schryver in eens van het jaer 1283 tot 1518. Men zal met my moeten bekennen, dat het gemakkelyk is op zulke wyze eene geschiedenis te schryven, wanneer men het moeijelykste overslaet, zyne lezers alleenlyk bezig houdende met hetgeen iedereen weet. Hy komt, wel is waer, later tot die twee eeuwen terug in het opnoemen der graven en hertogen van Aerschot; maer hy geeft daer alleenlyk de geschiedenis van de heeren en niet van de stad zelver : wat rede zou de schryver gehad hebben om alle de merkweerdige voorvallen die in die eeuwen gebeurt zyn over te slagen? Onder honderde daedzaken die hy achtergelaten heeft, zal ik u enkel opnoemen de instelling der vrye donderdaegsche merkt, die tot den huidigen dage nog veel tot den bloei der stad Aerschot bybrengt.

De vrye donderdaegsche merkt werd aen onze stad toegestaen door Antoon van Croy, graef van Aerschot, den 16 September van het jaer 1462.

Nu komen wy aen de tentoonstelling van alle de oorkonden, die M. Leyssens heeft kunnen by een trommelen.

Alhoewel wy daer verscheidene opmerkingen te doen

hebben, zullen wy nogtans onzen lezer dien doôlhof niet binnen leiden, uit vreeze dat hy er niet meer zou uitgeraken. Wy kunnen nogtans niet nalaten dry belagchelyke zinsneden uit dien doôlhof in het opene veld te brengen, om nog eens onzen lezer de behendigheid van den geschiedschryver van Aerschot te leeren kennen. Op bladzyde 18 leest men dat *Jan en Karel van Aerschot hun vader overleefde.* Dat is toch wonder, niet waer, dat een zoon zynen vader overleefd? Zoude zulke onnoozele dingen zich in eene geschiedenis mogen bevinden? Wel M. Leyssens, zien wy dat allen dagen niet dat een zoon zyn vader overleeft? dit is zelfs volgens den natuerlyken loop van het leven van den mensch, dat de jongere de ouden overleven.

Op bladzyde 33 vindt men nog omtrent het zelfde, te weten : dat Blanca van Brabant hare jongere zuster Maria voorging in het graf. My dunkt dat Mynheer de gediplomeerde zich byzonder toegelegd heeft om van iets, dat dagelyks voorkomt, iets groots te maken, en om de zaken van groot belang over te slagen.

Indien dit de weerde zyns werks moet uitmaken, zal het nooit genoegzaem geweerdeerd kunnen worden.

Op bladzyde 25 leest men, dat de opene brieven waerdoor een einde gesteld werd aen het geschil, dat tusschen de heeren van Riviere en die van Aerschot bestond, in Ste-Peeters kerk te Leuven berusten. M. Leyssens, denkt gy, dat gy in den tyd van Grammaye leeft, over 200 jaren toen dien schryver zyne *Antiquitates Brabanticæ* in 't licht gaf, berustteden die brieven daer, nu mag ik u verzekeren dat zy sedert verscheidene jaren verdwenen zyn. Indien ik u eenigen raed mogt geven, zou ik u aenraden van in het toekomende, in het uitschryven, een weinig meer omzigtigheid te gebruiken, dan zoudt gy u niet blootstellen

uwe kostelyke geschiedenis, met valsche aenhalingen te bekladden.

In het opnoemen der edele familiën, die over Aerschot geëerscht hebben, slibbert de schryver over de heeren van Aerschot, zonder te gedoogen zyne lezers aen te duiden op welke wyze het geschied zy, dat men eerst graven vindt en later enkelyk heeren zonder titel van graef of zelfs baron.

Wy gaen den schryver in weinige woorden leeren, hoe dit kan geschied zyn.

Ten eerste : dit kan geschied zyn, dat het graefschap van Aerschot in een ander graefschap ingelyfd geweest is en dat het alzoo zynen eertitel verloren heeft, gelyk het gebeurd is met het graefschap van Nyvel dat by Brussel, en Brussel by dat van Leuven gevoegd werd enz.

Ten tweede, kan het geschied zyn, dat eene der graven van Aerschot verscheidene kinderen hebbende, het graefschap ook in verscheidene erfdeelen gespleten werd, en dat alzoo, hunne inkomsten niet genoegzaem zynde, om den rang en den titel van graef te kunnen behouden, zy dien vrywillig hebben afgestaen en zich te vreden gesteld hebben met het heerschap alleen.

Eindelyk kan het geschied zyn by gebrek van erfgenamen, of wel dat zy door het onverbiddelyk regt van den oorlog hunnen eertitel voor eenigen tyd verloren hebben, om er later weer in het bezit van te komen.

Op de bladzyden 65, 66 en 67, doet de schryver eenen uitstap buiten Aerschot, om eenige bladzyden by zyn geschiedenisloos geschrift te voegen; maer hy stapt zoo verre dat hy in de provincie Henegouwen uitkomt, om daer het beschryf gaen te geven van de Warande van Enghien. Wat gemeens zou die warande met de stad Aerschot

hebben? wat gemeens zou het paleis van den hertog van Aremberg, dat te Brussel staet, met de geschiedenis van Aerschot hebben? waerom vindt het kasteel van Heverlé ook zoo eene ruime plaets in het werk van M. Leyssens? Wy hopen dat M. de professor ons die buitengewoone schryfwyze duidelyker zal leeren kennen, want de rede, die hy daer toe bybrengt, is zoo belagchelyk dat men er slecht zou aen gelooven, indien zy niet gedrukt ware. Zie hier, wat hy diensaengaende schryft : *om niet te spreken van de goederen*, zegt hy, *die de magtige prins rond Aerschot bezit*, *zullen wy enkelyk de andere aenvangen*. Dit is schoon niet waer? iets, dat eigentlyk tot de geschiedenis van Aerschot behoort, voorbygaen, om iets, dat er geen betrek mede heeft, te beschryven? Waerom spreekt gy niet van het kasteel van *Schoonhoven*. van zynen oorsprong en van wien het zynen naem gekregen heeft? Waerom spreekt gy niet van *Joannes a pulchra curia* die het in 1224 en van *Jan van Schoonhoven* die hetzelfde 1295 bewoonde, die ter oorzaken zyner groote pracht en van zyn schoon hof of kasteel de toenaem van *Schoonhoven* gekregen heeft en denzelfde aen zyne nakomelingschap en aen het kasteel heeft nagelaten. Waerom in plaets van uwe lezers de warande van Enghien en het paleis van Brussel te leeren kennen, onderrigt gy hun niet over de kasteelen en sterktens, die Aerschot in de vorige tyden omringden, en waervan wy nog verscheidene overblyfsels zien? zoo als het kasteel van *Meetshoven;* het kasteel *van Stade* dat eertyds aen de edele graven van Aerschot toebehoorde; het *tolhuis* waer de heeren van Rivieren eertyds den tol trokken voor de Scheepvaert, en waervan het huis nu nog den naem voert; het kasteel van Rivieren; het *Speelgoed* en de sterkte die zich eertyds op

den doornenberg, tusschen Aerschot en Langdorp, bevondt. Wy hopen dat M. Leyssens ons in 't kort over die buitengewoone wyze van eene geschiedenis te schryven inlichtingen zal geven.

In het beschryf van het oud bestuer der stad, laet hy de verdeeling der burgers van eenen kant liggen. Wy zullen het den gediplomeerden leerling gaen leeren, opdat hy in eene toekomende uitgaef zyns werks (indien dees uitgeput geraekt) er zou kunnen gebruik van maken,

De werklieden waren in tien ambachten verdeeld, die elk eenen deken aen hun hoofd hadden; welke ambachten in de middel eeuwen de magt der vrye gemeentens uitmaekten. De ryke burgers waren verdeeld in dry boogschutters gilden en twee redenaers societeiten. De eene dezer laetsten had voor eerteeken eene wyngaerdrank met de volgende zinspreuk : *fomentum amoris;* de andere had eene koornaer en voor zinspreuk : *fomentum animæ*. Dusdanige zaken als wezentlyk tot de geschiedenis onzer stad behoorende, moesten voorzeker in het werk van M. Leyssens plaats gegrepen hebben.

OVER DE BESCHRYVING

DES TEGENWOORDIGEN EN VOORLEDEN TOESTAND

DER STAD.

Hier komen wy aen het deel des werks van M. Leyssens, waer wy niet alleen de geschiedenis maer ook de godsdienst te vreken hebben, ter oorzaeke van de zedeloose aenhalingen, waer hy zyn werk mede besmeurt heeft en uit welker hoofde elke godvreezende ouder verpligt is dit boek uit de handen der jongheid te verwyderen.

Beginnen wy met de historieke misslagen.

Op bladzyde 90, handelende over de instelling der kloosters van Aerschot, beweert de schryver dat het Gasthuis in 1655 heropgeregt werd. Neem het niet kwalyk, Mynheer, maer gy zyt er vyf jaren neffens; het is in 1650, dat Jakob Boonen, Aertsbisschop van Mechelen, de kerk gewyd en het gasthuis heringesteld heeft, dry nonnen uit Ste-Annas Vallei van Diest aenboden hebbende, om dit gesticht te beginnen. Diensaengaende kan men Van Gestel, *histor. Arch. Mech.* te raden gaen.

Wy gaen den schryver in zyn overzigt der andere kloosters nu volgen.

Aengaende het klooster der Bogaerden, leert de schryver ons enkelyk in welk jaer dit werd ingesteld. Waerom leert hy zyne lezers niet dat, voor de instelling van dit klooster, hetwelk door het toedoen des stads bestuers en door byzondere giften in 1283 werd opgerigt, op die

plaets zich eene der byzonderste weveryen van Aerschot bevond en dat nu op de plaets waer te voren de kerk der Bogaerden stond, zich het belagchelyk maer kostelyk gebouw voor eene school van middelbaer onderwys, verheft. Dit gesticht, alhoewel op gewyden grond gebouwd, schynt tot nog toe de goddelyken zegen niet te hebben over zich getrokken.

Wat het klooster der paters Capucynen betreft, daer had de schryver by de instelling, die in 1685 plaets had, mogen voegen, dat hunne kerk in 1688 door Alp. de Berges Aertsbisschop van Mechelen gewyd en onder de bescherming van den H. Antonius van Padua gesteld werd. Verders schryft hy, dat de paters van dit klooster door de fransche omwenteling uit de stad verdreven werden. Indien M. de professor de oudste menschen onzer stad, welke die ongelukkige tyden beleeft hebben, geraedpleegd had, zou hy weten dat de capucyne enkelyk uit hun klooster en niet uit de stad verdreven zyn; zy hebben hun verblyf in een huis op de Boonwyk genomen, waer over weinige jaren de laetste overblyvende pater overleden is.

Wy hebben ook eenige opmerkingen te doen jegens het Beggynhof. De beschryver van Aerschot geeft ons de instelling van het beggynhof, maer hy maekt niet eens gewag van de voortgang van dit gesticht dat, in 1283 door grachten en poorten van het overig der stad afgesloten, zich als eene byzondere gemeente binnen onze stad verhief. Op het beggynhof vinden wy ook het godshuis der ouderlingen van beide geslacht, wiens bestuer onze schryver voorsteld als een voorbeeld door de andere gestichten des lands te volgen. M. de professor, gy hadt de taek van het bestuer van dit godshuis zoo te verheffen, aen anderen moeten overlaten, aengezien het hier

Cicero pro damo sua is, dit wil zeggen, dat Leyssens hier voor zyne eigene familie pleit. Het is eene der leden zyner familie die sedert verscheidene jaren opzigter dezes gestichts is; ten anderen, weet ik niet wat de regeltucht van dit huis buitengewoons zou hebben, buiten de andere huizen van dit slach; ik geloof wel eer dat de bestuerder van het godshuis van Aerschot zou mogen les gaen nemen in de andere godshuisen van ons land, om eenige onvolmaektheden van regeltucht, die in het onze eerschen, te verbeteren.

De geschiedenis van het klooster genaemd *St. Nicolaesberg*, brengt onze schryver ook zeer onvolmaekt te voorschyn.

Wy zullen alle nalatingen niet ophalen om ons kritiek niet te breedvoerig te maken, ons alleenlyk te vreden houdende met eenige gemeene burgers, die de lokalen van dit klooster bewoonen, te vreken. De schryver schynt op bladzyde 97 te zeggen, dat eenige byzondere persoonen het goed van dit klooster nu bezitten; dit doet hy waerschynelyk uit vrees van eene zyner beschermheeren die zich met het goed van dit klooster gevet heeft, te moeten laken; ik vind geene andere rede waerom hy deze schande op de gemeene burgers, die het bewoonen, zou willen werpen.

OVER DE KERK VAN AERSCHOT.

Treden wy nu, voor het sluiten, met M. den professor onze hoofdkerk binnen.

Hier begint de schryver door zyn werk van grooten aerbeid het geheugen te verliezen; vermits hy op bladzyde 103 juist het tegenover gesteld schryft van het geen men op het voorgaende bladzyde leest, op dit laetste vindt men dat de hoogzael, die sedert dry eeuwen in onze kerk pronkt, op heden nog zoo schoon is als op den dag toen ze uit de handen van den kunstenaer kwam. Zestien regelen verder op bladzyde 103 leest men, « dat die zelfde » hoogzael van haer oorspronkelyk voorkomen beroofd » is. » Ik laet het den lezer over, zulke tegenstreving te beoordeelen.

M. Leyssens schynt ook al door het werken byzigtig te worden, aengezien hy alreeds geene olieverf uit waterverf kan onderscheiden.

Elke persoon, die de minste kennis van de schildering bezit, zal aen M. den professor van Aerschot leeren, dat onze hoogzael geenszins in waterverf, gelyk hy in zyn boek beweert, maer wel in olieverf geschilderd is. Hy had in twyfel den schilder die dit werk uitgevoerd heeft kunnen raedplegen, die zou hem het verschil tusschen die twee wyzen van verwen misschien geleerd hebben. Daerboven, M. Leyssens, spaer u de moeite de schildering van onze hoogzael, door mannen dier zaek kundig goedgekeurd, te betreuren.

Het meestendeel onzer medeburgers, niet tegenstaende

de betreuring van onzen schryver, die den voorigen staet onzer hoogzael gekend hebben, verheugen zich grootelyks over de hernieuwing van dit kostelyk gedenkstuk.

Inderdaed de hoogzael onzer kerk was dry of vier mael overwit, zoodanig dat het onmogelyk was aen het oog van eenen beschouwer de fyne snydingen van de figuren nog te ontdekken; en het is voor deze prysbare verandering dat de schryver zyne medeburgers de omzigtigheid wil leeren. *Medice cura te ipsum.* M. de professor let op u eigen zelven.

Op bladzyde 104 geeft de schryver voor domheden uit twee veranderingen, die het kerkfabriek in 1833 gedaen heeft en die hoogst noodzakelyk waren.

Aengaende het paneelwerk dat zich boven de gestoelten verhief, zal ik, tot het wederleggen van hetgeen de schryver voor domheid uitgeeft, enkel bybrengen, dat dit troonverhemelte zoodanig verslecht en gekrenkt was door de brandende keërsen en door andere onoplettenheden; dat men er nauwelyks nog eenige beeldkundige snydingen van eenige weerde kon op ontdekken en dat het gansch het schoon beschouw onzer koor belette.

De tweede domheid is het verkoopen van het kostelyk glas (gelyk M. de professor het gelieft te noemen) dat de vensters der zykooren versierde; hy had moeten schryven *verleelykte.*

Voorwaer : men ontdekte in die vensters hier en daer eenige stukjes geschilderde ruiten zonder aeneenhang of zonder iets historiek te bevatten, welke dagelyks bedregen te vallen, indien men ze welhaest niet herstelde.

De kostelyke herstelling was onmogelyk by gebrek van geld, waer het kerkfabriek zich in bevond; dan bleef er alleenlyk over die stukken glas er uit nemen om voor nieuwe

vensters plaets te maken. Nu verders leest men in de geschiedenis van M. Leyssens : dat die verkooping gedaen werd om de ellendige reden van zich geld te bezorgen, ten einde het altaer der H. Maegd met eene nieuwe tralie te kunnen omsluiten. M. de professor gy zyt zoo onkundig in hetgeen binnen uw leven gebeurd is, als wel in dat van vorige tyden. Ik gaen het u doen zien :

De verkooping van dit glas is niet geschied voor de reden die gy bybrengt, aengezien die tralie eene loutere gift is waertoe het kerkfabriek geenen enkelen centiem besteed heeft. Tot proef van al hetgeen de schryver hier brabbelt, brengt hy enkelyk by eenige hevige en slecht geplaetste woorden van eenen ongeachten schryver, die even als onze onbaerdige geschiedschryver beter zou gedaen hebben nog eenigen tyd te wachten om zich aen het publiek bekend te maken. Voor hetgeen de handelwyze van dien persoon in dien tyd betreft, zenden wy onzen lezer tot het meestendeel der burgers van onze stad, die hem gedurende zyne weinig verblyf in Aerschot gekend hebben, die zullen er een duidelyker verslag over geven.

Maer welke denkt gy, lezer, dat de persoon is, wien onze geschiedschryver hier zoo onmenschelyk aenrandt? Welke, denkt gy, dat de byzonderste is der persoonen die hy hier voor dommekoppen uitgeeft? Het is zyne grootste weldoener die hem tusschen de snippelen van de snydersbank zyns vaders opgeheven heeft, zyne tusschenspraek en andere noodigen onderstand gebruikt heeft om Karel Leyssens te maken met hetgeen hy nu is, dit was voorzeker zyn inzigt niet, maer hetgeen hy over een goed jaer was, te weten : een burger die zyne kennissen tot onderstand der kerk en godsdienst zou gebruiken. Het is die zelfde weldoener, die door zyne eigene beschermeling

zoo onmenschelyk moet door de goot gesleurd worden.

Wanneer men zulke ondankbaerheid aentreft zou men wel met reden gaen twyfelen of de geschiedenis van Aerschot wel door Leyssens geschreven is, indien hy reeds aen anderen geene klare teekens van zyne eindlooze ondankbaerheid gegeven had. Maer laet ons van dit punt afgaen, want wy zouden misschien meer schryven als M. Leyssens zou gaerne lezen; de schande slaet immers enkelyk tot onze geschiedschryver terug.

Op bladzyde 105 zyn het nu weêr de moniken die het te lyden hebben. Het schynt dat al wat tot de kerk behoort hier voor M. den professor moeten monsteren heeft. Maer al het geen zich tusschen de twee alineas op bladzyde 105 bevindt gaet zoo scheef als Leyssens zelver. Wy gaen dit in weinige woorden trachten te bewyzen.

Op het laetsgemelde bladzyde van de geschiedenis van Aerschot leest men, dat de beeldhouwkundige werkjes van de gestoelte onzer kerk overdrevene vertooningen naer de fabels van Esopus voorbrengen. Ik heb de geheele gestoelte met aendacht overzien en andere persoonen er over ondervraegd, maer noch die persoonen noch ik hebben iets, de fabels van Esopus gelykende, kunnen aentreffen. Dit is het ergste niet, aengezien wy hier alleenlyk de geschiedkunde misslagen te betreuren hebben, maer in het volgende hebben wy nevens de historieke feilen de dienaers der kerk te vreken. M. Leyssens braekt hier onder den dekmantel van godsvrucht zynen haet tegen de kloosterordens uit. Om aen degenen, die de geschiedenis van Aerschot niet zouden gelezen hebben, den haet van onzen schryver tegen den godsdienst te leeren kennen, zullen wy zyne valsche beschryving van de gestoelten van Aerschot hier letterlyk overnemen.

« Zoo ziet men daerop, zegt de schryver over het ge-
» stoelte handelende, spot afbeeldingen van eene natuer-
» lyke en ongekunstelde rauw- en onbehoorlykheid, waer-
» door moniken voorgesteld worden die dronken dood
» vallen onder kruiken wyns, aen denzelfden bak met
» zwynen eten enz. » Het geen hier volgt zal ik niet aenhalen, uit vreeze van onzen lezer grootelyks te ontstichten.

Zoo, M. Leyssens, gy aenziet dit altemael voor moniken?? die moesten in dien tyd aerdig gekleed zyn, aengezien tusschen de beelden van de gestoelte die gy in uwe opnoeming meldt, zich geen een bevindt dat met eene kleeding omgord zy eenen monik of eene non gelykende. Ik heb nergens in de koor kunnen moniken ontdekken die onder kruiken wyns dood vallen.

De figuren die schynen schrydelings over vrouwpersoonen te ryden (volgens de valsche aenhaling van den schryver) gelyken meer aen den regent van de school van middelbaer onderwys van Aerschot dan wel aen eenen monik; het is een uitgehouwd beeld met eenen apen kop, zonder iets voor zich te dragen, dat op eenige wyzen zou kunnen betrek hebben met eenen monik.

Aengaende de verbeelding waer een monik schynt met de zwynen aen denzelfden bak te eten, gaet de lezer iets nieuws vernemen, dat de schriftgeleerde zelfs nog niet zullen weten, dit is, dat de verloren zoon een monik was.

De figuren, waer M. Leyssens op toespeelt verbeelden niets anders dan de terugkomst van den verloren zoon tot zyn vader. Dusdanige valsche aenhalingen moet men de schryver voor geene onwetenheid maer wel voor eene kwaedwilligheid toerekenen.

Aengaende de laeste figuren zyner beschryving van de

gestoelte onzer kerk zullen wy enkelyk zeggen dat die beschryving in zyn geheel even als in zyne deelen valsch is.

Deze spotafbeeldingen (door den schryver zelfs uitgevonden) moeten niemand verwonderen, zegt hy, aengezien de wereldlyke geestelykheid gaerne hare bemagtiging gaf aen zulke boerteryen tegen de kloosterordens, welker ondeugden en ledigheid gedurende de middeleeuwen dit schenen te verregtvaerdigen. Ha! het is door eenen persoon, die aen het altaer opgevoed is, dat deszelfs bedienaers moeten beschimpt worden! Hoe! M. Leyssens, gy durft de moniken uitgeven voor ondeugdige en luije menschen! zy die het meestendeel der kostelykste werken der middeleeuwen in het licht gegeven hebben! Zy die zoo veel bygebragt hebben tot de beschaving van ons land! Zy die gedurende een groot deel van den dag zich met ligchamelyke oeffeningen bezig hielden en het overig besteedden om God te bidden opdat hy zyne vraek van het ondeugend menschdom zoude afkeeren; die zelfde moniken moeten door eenen professor, die zyne leerlingen den eerbied voor de dienaers des Heere zou moeten inboezemen, op zulke wyze bespot en uitgelagchen worden! Ha! M. de professor ga eens uw geweten te raden, en ik ben zeker dat gy uwe dwaling zult bekennen.

Ten andere, het is de wereldlyke geestelykheid niet die de gestoelte der kerk van Aerschot doen maken heeft; het zyn de kanoniken van het kapittel die grootendeels tot het klooster van Ste-Gertruid te Leuven behoorden, die dit beeldhouwkundig werk den kunstenaer overgegeven hebben, zonder hem aen te duiden welke afbeeldingen hy er op vertoonen moest, gelyk al meest in de middeleeuwen geschiedde, waeruit nogtans eenige misbruiken gesproten zyn.

Op bladzyde 106 schynt de schyver te gelooven dat de sterfelyke overblyfsels van de vrouw van Qinten Metsys, wiens liefde hem doen schilder worden heeft, in onze kerk berusten. Deze meining van eenige persoonen is sedert verscheidene jaren gansch voor valsch afgewezen; aengezien het klaer bewezen is dat die vrouw reeds verscheide jaren overleden was, voor het tydstip het welk de grafzerk onzer kerk dagteekend. Indien dus de stoffelyke overblyfsels eener vrouw van Quinten Metsys in onze kerk berusten, is het voorzeker van die niet wiens liefde van eenen smid een schlider gemaekt heeft.

Op het zelfde bladzyde geeft de schryver eene nota, waer hy een nieuw en klaer staeltje zyner zedeloosheid voorbrengt.

Men zou inderdaed zeggen : dat hy die ondeugende zaken in de zedenbedorvende werken van Eugeên Sue geput heeft. Wy zullen die nota hier niet aenhalen, om onze lezers reeds door andere aenhalingen genoeg verergerd, geenen grooteren aenstoot te geven.

Aengaende de schildery van P. J. Verhaegen die het altaer van Ste Anna versiert, begaet de schryver zynen laetsten misslag.

Op bladzyde 107 zet hy vooruit, dat die schildery het laetste avondmael voorstelt. Elke persoon die iets van het lyden van onzen Zaligmaker kent, zal aenstonds zien dat het laetste avondmael daer geenszins verbeeld wordt, maer wel de geschiedenis van Christus, die na zyne veryssenis zich met twee zyner discipelen naer het hofke van Emmaüs begevende, daer door hen aen het breken van het brood herkend werd.

Nog eene kleine opmerking ten opzigte eener groote gaping, welke zich in de geschiedenis van Aerschot doet

gevoelen. De schryver van onze lekkere geschiedenis uit geen woord over de instelling van het kapittel der kanoniken, hetwelk in 't jaer 1462 door het toedoen van Antoon van Croy, graef van Aerschot en Margareet van Lotharingie zyne gemael, werd ingesteld, die dit kapittel met verscheidene goederen begunstigden.

De oprigtingsbrieven zyn gegeven door Lodewyk van Bourbon, bisschop van Luik, onder wiens regtsgebied de kerk van Aerschot toen gelegen was. Ieder Aerschotenaer zal gemakkelyk de reden dier nalating raden, wanneer hy nagaet wie de tegenwoordige bezitter van de goederen van het vorig kapittel is en wien men uit dien hoofde *kapittel-heer* bynoemd. Eene geschiedschryver moet in 't schryven zich buiten den dwang zyner overheid kunnen stellen, om zyn werk onpartydig te voorschyn te brengen; maer M. Leyssens heeft hier het jok zyner overheid niet kunnen afleggen. De instelling van dit kapittel en vele andere zaken er toebehoorende, moesten voorzeker eene ruime plaets in de geschiedenis van Aerschot gevonden hebben, als wezentlyk er toebehoorende, vermits deze instelling in vorige tyden zooveel bygebragt heeft tot den bloei en het welzyn onzer stad.

Het einde der geschiedenis van Aerschot is in volmaekte evenredigheid met de andere deelen des werks. Er is geen ten minste slot aen het boek van M. Leyssens; de schryver scheid er zoo plotselings uit, dat men nog eenen geheelen reessem daedzaken zou verwachten of wel een tweede deel zyns werks, indien M. de geagregeerde professor van het middelbaer onderwys, de gediplomeerde leerling van 's ryks normael-school te Lier, de gezwore meetkunde en regent van de school van middelbaer onderwys te Aerschot, indien, zeg ik, deze getitelde heer

het verstand niet had gehad het woord *einde* op het laetste van zyn boek te plaetsen. Zoo dat de zon alle hare stralen tot verlichtinge des verstands aen M. Leyssens niet geweigerd heeft, aengezien de schryver het woord *Einde* toch wel geplaetst heeft.

Wy hebben nog verscheidene misslagen en nalatingen voorbygegaen om onze *beoordeeling* niet te breedvoerig te maken, ons het regt bewarende van er later op weêr te komen indien, deze kleine beknibbeling eenige tegenstand van den kant van den schryver mogt vinden.

Aerschot den 25ste *April* 1853.

PAROCHIA B. V. M. AERSCHOT

ARCHIEF COLLEGIALE O.L.V. KERK AARSCHOT